

Dr M. PRIJOHOETOMO

mintaraga cantjaran

BALAI PUSTAKA - DJAKARTA

MINTARAGA GANTJARAN

ingkang anggantjaraken

Dr. M. PRIJOHOETOMO

Tjap-tjapan ingkang kaping kalih

BALAI PUSTAKA — DJAKARTA — 1953

Rinengga ing gambar ringgit

Reginipun Rp. 5,60

B. P. No. 1280
WEWENANGIPUN INKANG NGARANG
KAAJOMAN MITURUT ANGGER-ANGGER

B E B U K A

Anggèn kula ngadani nganggit gantjaring tjarijos Mintaraga punika, kabekta saking adrenging manah kula kepéngin mewahi kañahipun serat waosan gantjaran basa Djawi.

Milanipun mendet tjarijos Mintaraga, awit tjarijos punika sampun kina-makina dipun remeni sanget datang bangsa Djawi, wiwit rerumpakan sekar ageng basa Djawi kina ingkang kawastanan serat Ardjunawiwaha, dumuginipun rerumpakan sekar matjapat basa Djawi énggal ingkang anama serat Mintaraga.

Déné tijang Djawi anggènipun sami remen datang tjarijos Mintaraga punika, awit punika tjarijos ingkang sakelangkung nengsemaken, saha isi piwulang warni-warni. Pramila tjarijos Mintaraga punika adakan sanget kadamel ular-ularing rembag ngudi datang kasusilan saha kasampurnan, minangka pepiritaning agesang. Sinten ingkang marsudi nglimbang lebeting isinipun, mesti boten baé ketjuwan ing manah.

Kañah buku seratan tangan ingkang isi tjarijos Djawi tilaranipun para leluhur punika. Déné ingkang kula anggè antjer-antjer nganggit serat gantjaran punika tigang warni, inggih punika :

- I. Serat Ardjunawiwaha, ingkang sampun kawedalaken datang Dr. Purbatjaraka (1926).
- II. Serat Wiwaha djarwa, ingkang sampun kawedalaken datang tuwan Palmer van den Broek (1868).
- III. Serat Mintaraga, ingkang sampun kawedalaken datang tuwan J.F.C. Gericke (1844), ladjeng kawedalaken malih datang Balai Pustaka (1932).

Wondéné panganggit kula mawi kula kirangi utawi kula wewahi tetembunganipun, murih prajoginipun dados serat gantjaran.

Utrecht, Juli 1937.

Dr. PRIJOHOETOMO

1. BAṬARA ÉNDRA BAḌÉ MINTASRAJA DATENG SANG PARTA

Katjarijos prabu Niwatakawatja ingkang akadaton ing nagari Imantaka wonten ing sukunipun redi Sumèru ingkang sisih kidul, sampun kawentar kadigdajanipun. Dasar radja denawa gumendung saha kumalungkung, rumaos boten wonten ingkang saged nandingi ing djaja-kawidjajanipun. Tindakipun adigang-adigung, remen andon perang anenelukaken para ratu ing sakiwa-tengenipun. Singa boten pûrun nungkul sangkaning aris, ladjeng ginitik ing perang, kadjarah-rajah radja-darbèkipun, tuwin kabojong saisining kaḍatonipun.

Pramila para ratu sami kekes, manahipun sami miris, wulunipun sami pating pengkirig, manawi mireng namanipun ratu denawa Niwatakawatja. Sawenèh sami bangga saha anglawan ing djurit, temahan kasoran ngantos tumpes sawadyabalanipun. Sawenèh ngempakaken sawarnining kadjuligan, baḌé njirnakaken ratu ditya ingkang sakelangkung angkara murka wau, nanging sadaja sami kawon déning prabawanipun prabu Niwatakawatja.

Pinten-pinten kaṭahing nagari ingkang sampun kadamel karang abang, tuwin maèwu-èwu kaṭahipun ratu ingkang sampun katelukaken, éwa samanten manahipun sang ditya dèrèng marem. Inkang kaèpi-èpi rintèn-dalu sageda nelukaken sakatahing para déwa, mila ing mangké tata-tata abikut baḌé nginggahi Kaéndran, sumedya anggempur Suralaja.

Prabu Niwatakawatja anggènipun baḌa kedugi baḌé ngrangsang Suralaja punika, saking déning sampun rumaos winongwong ing déwa ingkang linuhung, ingugung ing sakarsanipun. Lan malih sang ditya sampun angsal wewangsitipun déwa ingkang linangkung, boten wonten déwa, ditya, raseksa tuwin denawa ingkang njamèni kasektènipun.

Sareng para déwa mireng, jèn ing Suralaja baḌé kainggahan ing mengsah, ladjeng sami gègèr busekan, umung swantenipun. Sadaja sami adjrih, djalaran rumaos boten saged nandingi perangipun sang ditya. Pramila nunten sami saijeg sowan ing ngarsanipun baṭara Éndra, ratunipun para déwa, tetungguling Suralaja, njuwun

supados karsa njandèkaken pikadjengipun sang ditya anggènipun badé nglurug dateng Kaéndran. Samangsa sang ditya kalamurka angrisak Kaéndran, amesti badé ndadosaken kuwuring tribawana. Pundi wonten déwa njembah dateng ditya, asrah bongkokan, saha ngaturaken pedjah gesang dumateng ratu raseksa. Prabu Niwatakawatja pantjèn awrat sanget sanggènipun, boten težas tapakaluning pandé sisaning gurinda. Sadaja titahing déwa ingkang kasanggi ing buwana, kaungkulan ing langit, sami murinding, geter kekes, samangsa mireng namanipun sang ditya.

Bağara Éndra sareng midanget aturipun para déwa, sakelangkung djibeg ing panggaliğ, njipta jèn Kaéndran sajektos badé gempur tumpur déning mengsah denawa, awit pantjèn sampun boten kekilapan dateng kasektènipun sang ditya. Dangu boten saged ngandika. Ladjeng ngeningaken tjipta. Ing ngriku bağara Éndra nunten kèngetan dateng pangandikanipun bağara Guru dumateng prabu Niwatakawatja rumijin : „Mung baé diprajitna jèn ana manungsa sing sekti.”

Sanalika bağara Éndra ladjeng ledjar ing panggaliğ, rumaos prasasat sampun itjal klilipipun. Ladjeng paring dawuh dateng para déwa : „Hèh para déwa kawula ningsun 1) kabèh, sira adja pada prihatin! Sumurupa, ingsun samengko wus olèh wewengan bisané ngontjati bebaja iki. Si Niwatakawatja njata jèn ora ana sing bisa nglawan ing perang, nanging satemené patiné wis katekem ing manungsa digdaja linuwih. Mulané ing samengko ingsun arep mintasraja marang manungsa. Mung baé éwuh banget anggon ingsun arep midji manungsa, sing kena binobotan prakara iki. Nanging saka pamawas ingsun, ora ana manèh sing bisa tetulung marang para déwa kedjabané sang Parta. Awit Satrija nonoman iki ora pegat anggoné tapabrata ing gunung Indrakila. Sing disesuwun rina-wengi bisaa olèh kadigdajan ing djurit. nglebur sawarnaning satru sekti.”

Aturipun para déwa : „Punapa inggih sajektos, pukulun, sang Parta manungsa ingkang saweg nandang papa-tjintraka saged ngentasi damel, njirnakaken ratu denawa ingkang sakelangkung nggegirisi punika ?”

1) Panambang „ingsun” dipun pisah, kalugokaken babon.

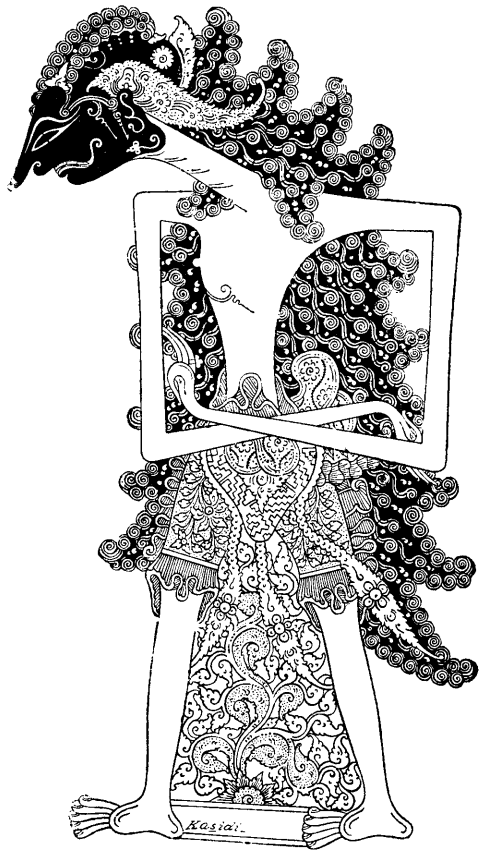
Bağara Éndra mangsuli : „Sira kabèh adja sumelang ! Mung sang Parta sing bakal bisa mbéngkas bebaja, awit saking benturing tapané. Kira ningsun bağara Guru bakal lumuntur sihé, temahan paring kanugrahan linuhung marang sang Parta. Nanging sadurungé ingsun mintasraja marang satrija tengahing Pandawa, arep sun tjoba disik kaantepané. Awit sing dadi wisaning tapabrata iku jèn kelimput ing kamurkan sarta pepénginan. Samangsa sang Parta isih lulut ing pantjadrija, prasasat isih kadunungan kamurkan, ija ora pantes tanpa kanugrahaning bağara Guru.”

Aturipun para déwa : „Duh gusti pepundèn kawula, gèk sinten ingkang ketjonggah njobi kaantepanipun satrija ingkang bentur ing tapanipun. Sanadjan andel-andeling para déwa ing Suralaja kados boten saged ngentasi damel.”

Bağara Éndra sumambung : „É, iku rak prakara gampang, suwé midjet wohing ranti. Anggon ingsun arep njoba sang tapa kuwi ora sarana perang tanding, adu kasektèn. Sang Parta arep sun gođa baé anggoné tapabrata. Samangsa ora kéguh marang panggođa, ija mesti sun djaluki tulung nandingi perangé si Niwatakawatja. Déné sing arep sun utus mbentjana sang tapa widadari mustikaning Suralaja, sing wis tau-taté ngrentjana para tapa.”

Wondéné widadari ingkang badé pinidji ingutus mbentjana sang tapa pitu kağahipun. Sadaja pinundjul ing warni, gandes luwes amerak-ati. Widadari pepitu wau ingkang kekalih tuhu ajuning aju, sanadjan dèwi Ratih meksa kasoran. Inggang satunggal apearab dèwi Supraba, satunggalipun anama dèwi Tilotama.

Widadari wau nalika saweg ingukir saking sesotya adi, sampun ndadosaken kasmaranipun para déwa ing Suralaja. Sasampunipun awarni widadari, ladjeng sami atur bekti dateng para déwa. Anggènipun atur bekti sarana ngigel ngubengi sarwi nengenaken para déwa kaping tiga. Nalika para apsari wau saweg ngideri para déwa, para djawata sakelangkung sami kasmaran, mila dumadakan bağara Brama mastakanipun dados sakawan, déné bağara Éndra tingalipun dados kağah. Mila makaten, awit sami karenan dateng solahipun para widadari, mangka ing atasing déwa sami lingsem jèn ta noliha wingking.

Begawan Mintaraga.

2. BAṬARA ÉNDRA UTUSAN WIDADARI PEPITU TUMURUN DATENG MARTJAPADA

Baṭara Éndra tumunten ḍawuh nimbali widadari pepitu wau. Arum wedaling pangandikanipun : „Hèh nini Supraba lan nini Tilotama, apa déné sira nini widadari kabèh, ingsun arep njilih raras ruming ajunira. Lah sira menjanga patapané sang Ardjuna, setitèkna apa njata olèhé tapabrata, anekung mudja-semadi ! Mara nini, sang Ardjuna kuwi bantjananen ! Kawruhanira, satrija tengahing Panḍawa kuwi garwané papat. Déné sing misuwur ḍéwé ajuné telu, ja iku retna Sumbadra, retna Manoara lan retna Ulupi. Éwa semono telu pisan iku paḍa kasoran déning warnanira. Sanadjan ajuning manungsa tinikelna ping sapuluh, mangsa bisaa ngasoraké ajuning widadari. Adja manèh ngasoraké, maḍani baé ora bisa.”

Para apsari wau sami sila mabukuh ing ngarsanipun baṭara Éndra, sarwi tumungkul anteng anilingaken ḍawuhipun.

Baṭara Éndra ndumugèkaken pangandikanipun : „Ingsun wus pratjaja marang sulistyanira kapitu pisan. Sanadjan kembang angsana kang nudju mekar, ora bisa nanḍingi ajuning warnanira. Ajunira wis prasasat ngasoraké tjahjaning rembulan. Gandané gelungira baé jèn linukaran wis bisa ngalahaké gandaning kembang gaḍung. Adja sing djanma manungsa, sanadjan baṭara Kamadjaja jèn weruh sira, nini, ora wurung kegimir marang sira, temahan sirna katresnané marang ḍèwi Ratih.” Telas pangandikanipun baṭara Éndra.

Widadari pepitu wau ladjeng njembah sarwi asaur-peksi : „Pukulun, kawula matur sèwu nuwun ing pada pukulun, déné pukulun sampun kepareng ing galih ngutus kawula ḍumateng martjapada. Sampun ingkang dumugi sakit, sanadjan dumugia pedjah, kawula boten baḍé lenggana ngajahi ḍawuh pukulun. Manawi sampun terang ḍawuh pangandika pukulun, kawula mugi kalilan mangkat. Boten sanès kawula njuwun pangèstu, sageda kasembadan ing lampah, linepatna ing saru-siku, tinebihna ing pantjabaja.”